

AZ EGYÉN FOLKLÓRKINCSE

Pozsony Ferenc: *Szeretet vize martján*. Moldvai csángómagyar népköltészet. Kriza János Társaság, Kolozsvár, 1994

Az egyéniségvizsgáló folklórkutatás már a negyvenes évektől jelen van a magyar néprajztudományban. Hogy egy egyén tudásanyaga képes-e tükrözni egy nép, népcsoport adott területű ismereteit, azt még a tudomány határozta meg végérvényesen. Sokszor vallja a néprajzi tapasztalat: egy adat nem adat. Vajon akkor az egyetlen adatközlő által, aki bár egész „adatbank” is lehet, megtanult és reprodukált folklórhagyomány használható-e műfaji megvalósulások, elterjedtségek vizsgálatánál? Bár a jelenlét, a meglett szellemi javak, ha eleve nem is, de feltételesen garantálhatják a tájegység vagy faluközösség hajdani, illetve recens népköltészeti anyagát. Hiszen az egyén tagja e társadalomnak, s csak a társadalmi és kommunikációs kapcsolatok révén juthat(ott) tudásához, ismereteihez. Sok kérdés vár még eldöntésre e téren, az azonban már bizonyos, hogy a tudományos felkészültségű, alapos és állhatatos gyűjtő a kincsebánya fellelése után egy egész, az ő szakterületébe vágó antológiát „szedhet ki” jó beszélgetőtársából.

Ilyen nagy tudású klézsei csángó asszonyra lelt Lőrinc Györgyné Hodorog Luca személyében Pozsony Ferenc, a kolozsvári egyetem néprajzi tanszékének tanára. A fentebb említett egyéniségvizsgáló iskola úttörőinek Ortutay Gyulát, Dégh Lindát, Bálint Sándort tartjuk, az ő követőik Erdélyben Kallós Zoltán, Ráduly János, de sokkal korábbi adatunk is van, éppen nekünk, vajdaságiaknak e téren, ugyanis a bánáti néprajzos pap, Kálmány Lajos a verbicai Borbély Mihály meséit már az 1910-es években ily módon gyűjtötte be (*Pingált szobák*. Borbély Mihály meséi. Kálmány Lajos gyűjtése. Forum, Újvidék, 1976).

Pozsony Ferenc a fentiekől kissé eltérően nemcsak egyetlen műfaj ismeretét kutatta, hanem egy személy teljes folklórtudását akarta kiaknázni, vagyis „hogy a magyar folklór több műfajcsoportjában is megvilágítsuk adatközlőnk jártasságát, szerepét és egyéni hozzájárulását”. A gyűjtő Hodorog Lucától 30 balladát, 87 lírai dalt, 4 karácsonyi kántálóéneket, 6 virrasztó egyházi népéneket, 64 csujogatást, 22 találós kérdést, 15 mesét, 4 ráolvasást, 3 népi imádságot, 4 látomásszöveget és 11 hiedelemtörténetet, tehát összesen 250 folklórszöveget gyűjtött 1985 és 1990 között, s megállapítja, „tudásával Hodorog Luca a magyar folklór egyik legkiemelkedőbb élő adattára volt”.

Az egyszerű klézsei asszony balladáit a legszebb régi stílusú balladáink világát elevenítik meg, olyanokat is, melyek már-már feledésbe merültek (A falba épített feleség, A mennybe vitt leány, A halott testvér balladája), de más régi stílusú szépséges balladát is tudott Hodorog Luca asszony (Az elcsalt anya, A zsvány felesége, Két kápolnavirág, Az eladott leány, A három árva stb.). Új stílusú balladáinak száma kevés. A balladafának is nevezhető „Luca néni nemcsak a guzsalyosokban, hanem a virrasztókban is énekelte klasszikus balladáinak tragikus változatait, biztosítva, hogy ezek öregkorában is éljenek és fennmaradhasanak”.

A lírai dalok közé tartozó keservesekhez nem vonzódott Pozsony Ferenc adatközlője, ám meg kell említenünk azok különlegességét, melyek az otthonról elszakadt szomorú sorsát éneklik meg. Énekelte rab-, betyár- és katonadalokat is, melyeket „századunk első felében, az 1920-as évektől kezdődően tanulták a klézsei legények”.

Szerelmi dalai között olyan értékesek is akadnak, melyeknek „jeiképei a régi virág-énekekkel rokoníthatók”.

A párosítók, tréfás dalok előadásánál az énekes improvizatív képességét figyelte meg a gyűjtő.

Az egyházi népelemek közül a karácsonyesti kántálók-köszöntők, a virrasztóénekek és más énekek számosan fordulnak elő Hodorog Luca repertoárjában.

A derűs életszemléletű Luca asszony szívesen járt lakodalomba, ahol is az esküvői menet élén ízes csujogataisaival élénkítette a násznép hangulatát. A 4+1, 2+1 soros rövid epikus népköltészeti alkotásokat a tematikai gazdagság és az ötletesség jellemzi.

A találás kérdéseket még gyermeklány korában tanulta meg, fonóban, guzsalyosban, s nagy szeretettel használta őket a nagyképű legények megleckéztetésére. Pozsony Ferenc szerint ezek közül több „vaskos erotikát takar, s a legtöbb a klézsei paraszti környezet konkrét világával kapcsolatos”. Pl.: „Mámóm kiterítkezék, / Apóm beléereszkedék. / Mi ez? (Kút)”

Érdekesek Hodorog Luca meséi, melyek között olvasható tündérmese, novellamese, trufa, állatmese, s ezek jellemzője a valósághoz való kötődés. Ráolvasásai a szemárpa és a szemmel verés, ígézés gyógyítására hasznosak, krisztianizált elemekkel vegyítettek. Három népi imádsága közül az egyik estiima-féle imakönyvízű, míg a másik kettő igazi archaikus népi imádság, a szenvedéstörténet elemeivel. Ritka imamotívum a Krisztus panasza, mely a 233. számú szövegben szerepel: „– Hogyne sírjak, hogyne sírjak, édesanyám. / Ha ingem a zsidók úgy elverték, / vasláncokkal megkötöztek, / dorongokkal vertek, / véretem ontották, / mellemet elrontották”, ugyanis azt legtöbbször narratív rész, illetve Mária panaszoja el valakinek.

Hodorog Luca látomásait is elmondta a gyűjtőnek, hogy miként látta Jézust, Szűz Máriát, Szent Józsefet. Népipállásosság-kutatásunk kevésbé kutatott, feltáratlan szövegei ezek főleg mifelénk.

Azokkal a szokásleírásokkal zárja Pozsony Ferenc szép könyvét, melyeket beszélgetőtársa a gyermekkorról, szerelemről, házasságról, farsangról és más jeles időről mesélt el neki.

Ezután bőséges szakirodalom, dallammagyarázat, tájszójegyzék, valamint a helynevek kétnyelvű lajstroma következik.

A Kriza János Társaság Könyvtárának 2. könyve rangos eredménye az erdélyi magyar néprajzkutatásnak éppúgy, mint az egyetemes folklórkutatásnak. Az egyéniségvizsgáló iskola érett alkotása.

SILLING István